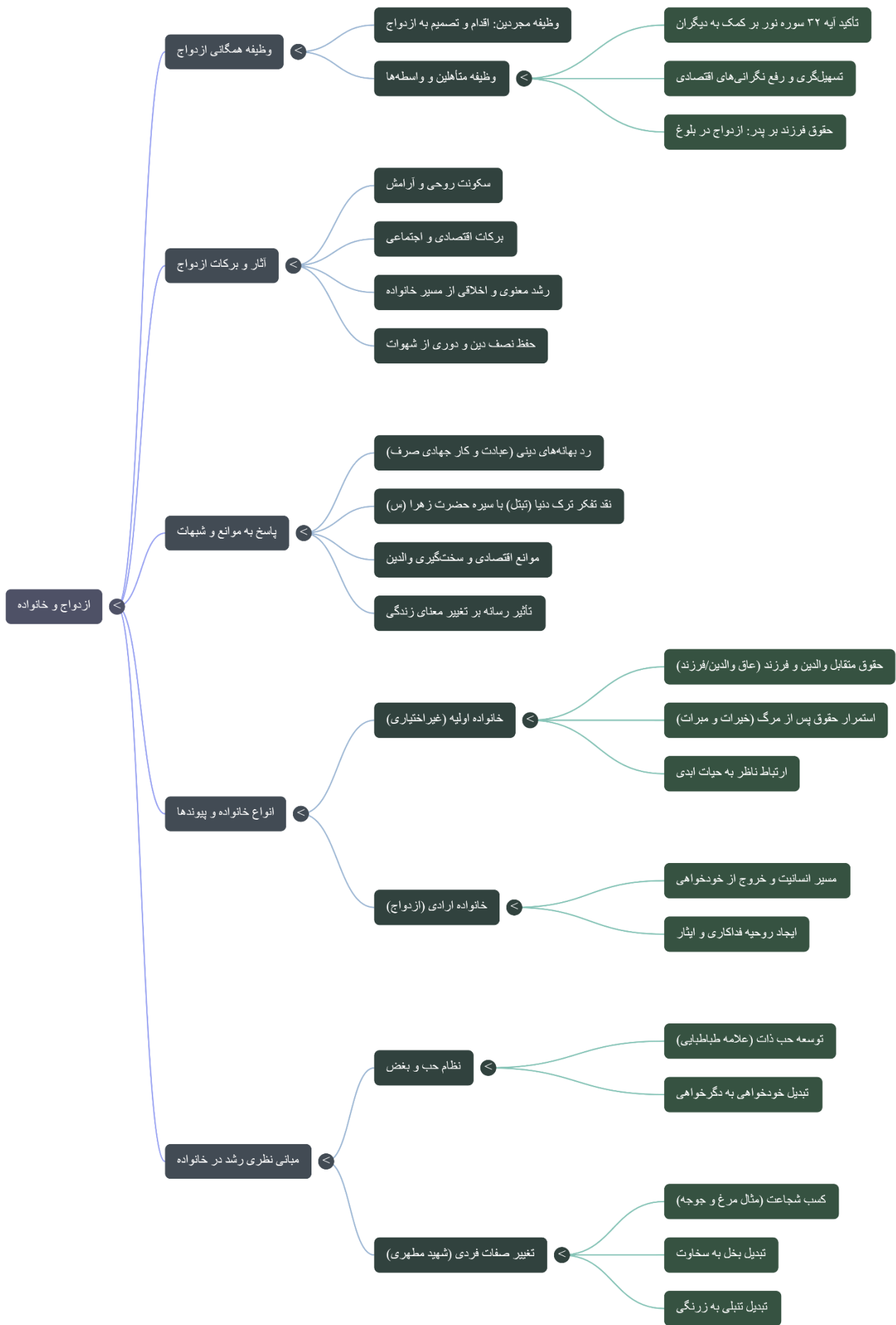

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره هنر همسر داری در قرآن کریم
(خانواده در قرآن ۱)

جلسه دوم

مدرس دوره: دکتر سجاد مهدی زاده

جلسه دوم

چکیده

این سند بر اساس تحلیل محتوای ارائه شده، به تبیین جایگاه نهاد خانواده و امر ازدواج از منظر دینی، اخلاقی و روان‌شناختی می‌پردازد. یافته‌های کلیدی نشان می‌دهند که ازدواج صرفاً یک انتخاب شخصی نیست، بلکه یک «وظیفه عمومی» است که هم بر عهده مجردین (برای اقدام) و هم بر عهده متأهلین و والدین (برای تسهیل‌گری) نهاده شده است. بر اساس متون دینی، برخلاف تصور رایج، مجرد و دوری از زندگی زناشویی نه تنها مسیری برای کمال معنوی محسوب نمی‌شود، بلکه رشد حقیقی انسان لزوماً از مجرای خانواده می‌گذرد. این سند همچنین بر اهمیت تداوم پیوندها در «خانواده اولیه» حتی پس از مرگ والدین تأکید ورزیده و ازدواج را عاملی حیاتی برای گذار از «خودخواهی» به «ایثار» و تغییر بنیادین صفات شخصیتی معرفی می‌کند.

۱. تبیین وظایف متقابل در امر ازدواج

مسئله ازدواج در نظام فکری ارائه شده، به عنوان یک مسئولیت جمعی تعریف شده است. این وظایف در دو سطح اصلی تقسیم‌بندی می‌شوند:

الف) وظیفه فردی و اجتماعی

- **مجردین:** موظف به تصمیم‌گیری و حرکت فعالانه به سمت تشکیل خانواده هستند.
- **جامعه و متأهلین:** کسانی که خود تشکیل خانواده داده‌اند، نسبت به ازدواج دیگران مسئولیت دارند. بر اساس آیه ۳۲ سوره نور، فراهم کردن شرایط ازدواج برای افراد مجرد و شایسته، یک تکلیف الهی است.

ب) وظایف والدین نسبت به فرزندان

یکی از حقوق اساسی فرزند بر گردن پدر، اقدام برای ازدواج او پس از رسیدن به بلوغ است. این موضوع در کنار سایر وظایف مانند نام نیکو و آموزش، از اولویت بالایی برخوردار است.

ج) نقش واسطه‌ها و خانواده‌ها

بسیاری از نگرانی‌های اقتصادی خانواده‌ها در مورد ازدواج جوانان، از منظر قرآن ناصحیح تلقی شده است. خطاب آیه «إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ» علاوه بر زوجین، متوجه واسطه‌ها و خانواده‌هاست تا به دلیل ترس از فقر، مانع تشکیل خانواده نشوند.

۲. نقد دیدگاه‌های زاهدانه و ضرورت ازدواج برای رشد معنوی

برخی افراد با رویکردی شبه‌دینی، ازدواج را مانعی برای عبادت و خدمات اجتماعی می‌پندارند. محتوای منبع با تکیه بر روایات معصومین، این دیدگاه را به شدت رد می‌کند:

- **الگوبرداری از برترین‌ها:** در پاسخ به زنانی که به قصد رسیدن به فضل الهی ترک دنیا و ازدواج (تبتل) می‌کردند، امام صادق (ع) به سیره حضرت زهرا (س) استناد کرده و تأکید می‌کنند که اگر در ترک ازدواج خیری بود، ایشان بر این کار سزاوارتر بودند.
- **رد رهبانیت:** در ادیانی مانند مسیحیت، تصور می‌شد دوری از حلال خدا (ازدواج) موجب نزدیکی به اوست؛ اما قرآن با نهی از تحریم طبیات، مسیر رشد را از درون زندگی و استفاده درست از مواهب الهی می‌داند.
- **سیره انبیا:** قرآن بر خانواده‌دار بودن پیامبران و دعای آنان برای فرزندان و خانواده‌شان تأکید دارد که نشان‌دهنده پیوند عمیق نبوت با نهاد خانواده است.

۳. تحلیل دوگانه خانواده: انتسابی و اکتسابی

در این تحلیل، انسان با دو نهاد خانواده روبروست که هر کدام احکام و آثار خاص خود را دارند:

نوع خانواده	نحوه شکل‌گیری	ویژگی‌ها و وظایف کلیدی
خانواده اولیه	غیر ارادی (انتسابی)	تداوم وظایف نسبت به والدین و خواهر/برادر؛ عدم قطع رابطه با مرگ.
خانواده جدید	ارادی (اکتسابی)	مسئولیت در قبال همسر و فرزندان؛ بستر اصلی رشد و تربیت ارادی.

تداوم پیوندها در خانواده اولیه (پس از مرگ)

ارتباط فرزند با والدین با مرگ آنها قطع نمی‌شود. مفاهیم «عاق والدین» و «عاق فرزند» لزوماً مربوط به دوران حیات نیستند:

۱. عاق شدن بعد از مرگ: فرزندی که در زمان حیات والدین نیکوکار بوده‌اند، ممکن است پس از مرگ آنها به دلیل فراموش کردنشان و عدم انجام خیرات، دچار عاق والدین شوند.
۲. رضایت بعد از مرگ: فرزندی که در زمان حیات مورد غضب والدین بوده‌اند، می‌توانند با انجام کارهای خیر (نماز قضا، صدقه، زیارت) رضایت والدین را در عالم پس از مرگ جلب کنند.

۴. فلسفه محبت و تحول شخصیت در بستر ازدواج

یکی از عمیق‌ترین کارکردهای ازدواج، تحول در «حب ذات» و نظام انگیزشی انسان است.

از خودخواهی تا توسعه وجودی

طبق دیدگاه اندیشمندانی چون شهید مطهری و علامه طباطبایی، انسان به طور طبیعی دارای «حب ذات» است. در دوران کودکی، این محبت محدود به خود است (خودخواهی). اما با ازدواج، این محبت توسعه یافته و همسر و فرزند را نیز در بر می‌گیرد.

تمثیل شجاعت و فداکاری

برای درک بهتر اثر ازدواج بر روحیه فرد، به رفتار موجودات در طبیعت استناد شده است:

- یک مرغ در حالت عادی ممکن است ترسو باشد و فرار کند.
- همین موجود پس از صاحب جوجه شدن، برای دفاع از آنها در برابر دشمن سینه سپر کرده و شجاعانه حمله می‌کند.
- نتیجه: ازدواج و پذیرش مسئولیت دیگری، صفات منفی را به صفات مثبت تبدیل می‌کند؛ انسان بخیل، «سخی»؛ انسان ترسو، «شجاع» و انسان تنبل، «زرنگ» می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری و آثار نهایی

ازدواج در این منبع به عنوان یک «مسیر سلوکی و اخلاقی» معرفی شده است که آثار آن فراتر از ارضای نیازهای غریزی است:

- **حفظ دین:** دوری از مسائل شهوانی و حفظ نیمی از دین.
- **خروج از پيله خودخواهی:** تمرین مکرر فداکاری و ایثار در کل مسیر زندگی.
- **برکات وضعی:** ایجاد سکونت روحی و برکات اقتصادی و اجتماعی که حتی فارغ از دستورات دینی، به طور طبیعی برای فرد فراهم می‌شود.

در نهایت، خانواده تنها بستر طبیعی زندگی نیست، بلکه آزمایشگاهی است که در آن انسان از طریق محبت به «دیگری»، مسیر کمال انسانی و معنوی خود را طی می‌کند.